COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS ILE INANCI PERAŞADA BULMAK

WOHL LEGACY

"Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için **Maurice Wohl Charitable Foundation**'a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demekti."

Şemini 5780

Sınırlar

Aaron'un, Mişkan'ın ibadete adandığı gün ölen iki büyük oğlu Nadav ve Aviu'ya dair anlatım, Tora'daki en trajik anlatımlardan biridir. Bu olaydan tam dört ayrı yerde söz edilmektedir. İkisinin ölümü, ulusal bir kutlama günü olması gereken bir zamanı, derin bir keder gününe çevirmişti. Evlatlarını kaybeden Aaron, konuşamamıştı. Kampın ve halkın üzerine bir matem duygusu çökmüştü. Tanrı daha önce Moşe'ye, Tanrısal Mevcudiyet'in kampın içinde bulunmasının tehlikeli olduğunu söylemişti (Şemot 33:3), ama Moşe bile bu kadar ciddi bir olayın meydana geleceğini tahmin edememişti. Acaba Nadav ve Aviu'nın yanlışı neydi?

Hahamlarımız bu konu hakkındaki açıklama olasılıklarından oluşan sıra dışı genişlikte bir yelpaze sunmuşlardır. Bazılarına göre iki kardeş halka liderlik etme hevesi içindeydi ve Moşe ve Aaron'un ölümünü sabırsızlıkla beklemekteydi. Başkalarına göre günahları, hiçbir kadını kendilerine layık görmedikleri için asla evlenmemiş olmalarıydı. Başka görüşler onların günahını sarhoşluğa bağlar. Ve yine başkaları, yaşanan trajedinin, bu önemli günde neleri yapmaları gerektiği ve neleri yapmalarına izin olmadığı konusunda büyüklerine danışmamış olmalarından kaynaklandığı görüşündedir. Başka bir açıklamaya göreyse, Nadav ve Aviu, sadece Koen Gadol'un girebileceği Kutsalların Kutsalı'na girmişlerdi.

Yine de en basit açıklama, Tora metninin açık ifadelerle belirttiği sebeptir. Nadav ve Aviu, "kendilerine emredilmiş olmayan yabancı bir ateş sunmuşlardı". Neden böyle bir şey yapmışlardı? Ve bu neden bu kadar ciddi bir hataydı?

Psikolojik açıdan en makul açıklama, onların, söz konusu anın atmosferine kapılmış olmalarıdır. Bir tür yüksek coşku duygusuyla hareket etmişlerdi. Avraam'ın çocuklarının tarihindeki ilk kolektif ibadet evinin açılış töreninin katışıksız heyecanına kapılmışlardı. Davranışları spontaneydi, doğaçlamaydı. Dini coşkularını ifade etmek için, fazladan, emredilmemiş bir şey yapmak istemişlerdi.

Bunda yanlış olan neydi? Moşe de Altın Buzağı günahının ardından levhaları kırdığı zaman doğaçlama hareket etmişti. Bunun asırlar sonrasında David de, Aron Aberit (ahit sandığı) Yeruşalayim'in içine getirildiği zaman doğaçlama bir davranışla dans etmişti. Ama aralarından hiçbiri davranışı nedeniyle cezalandırılmamıştı (David'in eşi Mihal, kocasını bu dansı nedeniyle kınamış olsa da). Nadav ve Aviu'nun bu denli ağır bir cezayı hak etmesine sebep olan nedir?

Aradaki fark, Moşe'nin bir peygamber, David'in bir kral olmasıydı. Nadav ve Aviu ise birer Koen'di. Peygamberler ve krallar bazen doğaçlama davranırlar, çünkü her ikisi de "zaman dünyası" içinde yaşar.

İşlevlerini yerine getirmeleri için bir tarih duygusuna ihtiyaçları vardır. Zaman hakkında sezgisel bir kavrayış geliştirirler. Anın atmosferini ve bu atmosferin neyi gerektirdiğini anlarlar. Onlar için bugün dün değildir ve yarın da tamamen farklı olacaktır. Bu durum onları, zaman zaman, doğaçlama davranmaya sevk eder, çünkü anın gerektirdiği şey odur.

Moşe, halkı kendine getirecek ve günahlarının ne kadar ağır olduğunu kendilerine iletecek tek şeyin, ancak levhaları parçalamak kadar dramatik bir hareket olabileceğini biliyordu. David de, Aron Aberit'in etrafında dans etmenin, halk karşısında, olup bitenlerin ne kadar önemli olduğuna dair bir duygu ifade edeceğini biliyordu: Yeruşalayim sadece siyasi başkent haline gelmekle kalmayacak, aynı zamanda ulusun manevi merkezi de olacaktı. Önceden katiyetle tartılmış bir doğaçlamayla yapılan bu hareketler, halkın kaderinin şekillendirilmesinde asli öneme sahipti.

Ama Koenler tamamen farklı bir role sahiptirler. Onlar, zamanın üstünde, tarih dışı, kayda değer hiçbir değişikliğin meydana gelmediği bir dünyanın içinde yaşarlar. Günlük, haftalık ve yıllık bazdaki *korban*ların hepsi birbirinin aynıydı. Mişkan'daki ibadetin her bir ögesi, kendi ayrıntılı kurallarıyla sınırlıydı ve Koen'in takdir yetkisine bırakılmış kayda değer hiçbir şey yoktu.

Koen, düzenin koruyucusuydu. Onun görevi, kutsal olan ve olmayan, saf olan ve olmayan, mükemmel ve kusurlu, yasak olan ve olmayan arasındaki sınırları korumaktı. Etkinlik alanı, *kutsal bölge* idi – sonsuz ve ebedinin, sonlu ve faninin dünyasına girdiği noktalardaydı. Tanrı'nın Aaron'a *peraşa*mızda dediği gibi: "Kutsal olanla alelade olan arasında, *tame* olanla saf olan arasında ayrım yapmalı ve *A-Şem*'in, size Moşe aracılığıyla buyurduğu tüm kanunları Bene-Yisrael'e öğretmelisiniz." Koen için anahtar fiiller, *leavdil*, yani "ayrım yapmak" ve *leorot*, yani "öğretmek"ti. Koen ayrımlar yapar ve insanlara da bu şekilde davranmayı öğretirdi.

Koenlik mesleği, insanlara sınırların var olduğunu hatırlatmaktı. Evrende bir düzen vardır ve ona saygı göstermemiz gerekmektedir. Bir Koen'in hayatında veya Mabet'teki ibadette doğaçlamaya hiç yer yoktur. İşte Nadav ve Aviu'nun itibar etmekten geri kaldıkları nokta buydu. Bu önemsiz bir ihlal gibi görünebilir, ama gerçekte bu, Mişkan ve Koenliğin temsil ettiği her şeye aykırıydı.

Sınırlar vardır. Adam ve Hava'nın Eden Bahçesi'ndeki hikâyesinin konusu budur. Acaba Tanrı'nın, insanların meyvelerini yemesinin yasak olduğu iki ağaç – Yaşam Ağacı ve Bilgi Ağacı – yaratmasına ne gerek vardı? İnsanlara bu ağaçların mahiyetini ve meyvelerinin nelere kadir olduğunu söylemesine ne gerek vardı? Onları bu ayartmaya maruz bırakmaya ne gerek vardı? Eğer bilgi ve ebedi yaşam basitçe bir meyveyi yiyerek elde edebiliyor olsaydı, kim bunlara sahip olmak istemezdi? Bu ağaçları insanların onları görmeden edemeyeceği bir bahçeye yerleştirmeye ne gerek vardı? Tanrı neden Adam ve Hava'yı, başarılı olma olasılığının pek bulunmadığı bir sınava sokmuştu?

Onlara ve bize, Eden'de, Ütopya'da, Cennette bile sınırlar olduğunu öğretmek için. Yapabileceğimiz ve yapmak isteyeceğimiz, ama yapmamamız gereken belli başlı şeyler vardır.

Bunun klasik bir örneği çevredir. Jared Diamond'un, *Guns, Germs and Steel* ve *Collapse* adlı kitaplarında belgelemiş olduğu gibi, insanoğlu neredeyse ayağını bastığı her yerde arkasında bir yıkım izi bırakmıştır. İnsanlar, toprakları verimlilikleri tükenene kadar ekip biçmiş ve hayvanları nesilleri tükenene kadar avlamıştır. Bunu yapmışlardır, çünkü zihinlerinde ve alışkanlıklarında "sınırlar" diye bir mevhuma sahip değillerdi. Çevre etiğinde anahtar öneme sahip olan sürdürebilirlik kavramının, yani Yeryüzünün kaynaklarını kendi yararımız için kullanmayı, onların kendilerini yenileyebileceği noktayla sınırlama gereğinin altındaki sebep budur. Bu sınırlara riayet etmekten geri kalmak, insanoğlunun, kendi Eden bahçesinden sürülmesine yol açar.

Çevreye yönelik tehditlerin ve iklim değişikliğinin getirdiği tehlikelerin uzun süredir – şüphesiz 1970'li yıllardan beri – farkındayız. Yine de, insanlığın tüketim, kirlilik, habitatların mahvedilmesi ve benzeri konularda belli sınırları tesis etme konusunda almış olduğu önlemler, çoğunlukla çok az ve çok geç olmuştur. BBC'nin 2019 yılında gerçekleştirdiği, Britanya'daki ahlaki tavırlara dair bir araştırması, insanların çoğunluğunun gezegenin geleceği konusunda sorumluluk hissediyor olduğu gerçeğine karşın, bunun eylemde ifade bulmadığını ortaya koymuştu. İnsanların yüzde 71'i, yürüyerek gitmenin de gayet kolay olacağı bir durumda bile, gideceğimiz yere arabayla gitmenin kabul edilebilir olduğunu düşünmekteydi. Yüzde 65'lik bir kesim, tek kullanımlık çatal-bıçak takımları ve tabakların kullanımını kabul edilir buluyordu.[1]

The True and Only Heaven adlı kitabında, Christopher Lasch, bilimsel devrim ve Aydınlanma hareketinin bize, sınır diye bir şeyin olmadığı, bilim ve teknolojinin, yarattığı her sorunu çözeceği ve yeryüzünün, bolluğunu vermeye süresiz olarak devam edeceği inancını aşıladığını öne sürmüştür. "İlerici iyimserlik, temelde, insan gücünün ve özgürlüğünün doğal sınırlamalarının inkârı üzerinde durmaktadır ve bu sınırlamalara dair bilincin kaçınılmaz hale geldiği bir dünyada varlığını uzun bir süre boyunca devam ettiremez."[2] Sınırları unutursak, sonunda cenneti kaybederiz. Adam ve Hava'nın hikâyesinin bizi uyardığı konu budur.

1976 yılında enflasyon üzerine yazmış olduğu *The Reigning Error* adlı kitabındaki dikkat çekici bir kısımda, William Rees-Mogg, Yahudi kanununun Yahudilerin devamlılığını teminat altına almaktaki rolü hakkında belagatli ifadeler kullanmıştır. Yahudi kanunu bunu, halkın enerjilerini belli sınırlar dâhilinde tutarak yapmıştı. Yahudiler, demişti, "hem kişilik hem de zihin yönünden, elektrik enerjisine sahip bir halktır". Nükleer enerji, demişti Rees-Mogg, müthiş güçlüdür, ama aynı zamanda belli bir sınır dâhilinde tutulmaya ihtiyacı vardır. Yazar bunun ardından şöyle yazmaktaydı:

> Aynı şekilde, Yahudi halkının enerjisi de, farklı bir kabın – kanunun – içinde tutula gelmiştir. Bu kap, içinde manevi ve entelektüel enerjinin tutulabileceği bir şişe görevi görmüştür; söz konusu enerjinin kullanılabilmesi, sadece bu şekilde tutulabildiği için mümkün olmuştur. Basitçe patlamış veya etrafa saçılmış değildir; sürekli bir güç olarak kullanıma geçirilmiştir … Belli sınırlar dâhilinde tutulan enerji, süresiz bir dönem boyunca itici bir güç olabilir; kontrol edilmemiş enerji ise sadece büyük ve genellikle yıkıcı bir darbedir. İnsanın doğasında, yalnızca disiplin altına alınmış enerji etkilidir.[3]

İşte, Koen'in rolü buydu ve *alaha*nın devam etmekte olan rolü de budur. Her ikisi de sınırların birer ifadesidir; kurallar, kanunlar ve ayrımlar. Sınırlar olmadan, uygarlıklar, havai fişekler kadar nefes kesici ve kısa ömürlü olabilir. Hayatta kalabilmek için, uygarlıkların, enerjiyi, azalmaksızın devamlı olacağı şekilde sınırlar dâhilinde tutmanın bir yolunu bulmaları gerekir. Koen'in rolü buydu ve Nadav ile Aviu'nun, doğaçlamayı ait olmadığı bir yere sokmakla ihanet ettikleri prensip de buydu. Rees-Mogg'un söylediği gibi, "kontrol edilmemiş enerji sadece büyük ve genellikle yıkıcı bir darbedir".

"Sınırlar" duygusunu yeniden kazanmaya ihtiyacımız olduğuna inanıyorum, çünkü daha da büyük bir varsıllığa yönelik sürekli ve kontrolsüz arayışımızda, gezegenimizin geleceğini tehlikeye sokmakta ve henüz doğmamış olan nesillere yönelik sorumluluğumuza ihanet etmekteyiz.

Yememeniz gereken meyveler ve getirmememiz gereken ateşler gibi şeyler vardır.
Şabat Şalom

---

[1] https://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2019/year-of-beliefs-morality-ethics-survey-2019.
[2] Christopher Lasch, *The True and Only Heaven: Progress and its Critics*, WW Norton, 1991, 530.
[3] William Rees-Mogg, *The Reigning Error: The Crisis of World Inflation*, Hamish Hamilton, 1974, 12.

Jonathan Sacks

Jonathan Sacks
The Office of Rabbi Sacks

Rabbi Sacks'ın diğer makaleleri için lütfen **www.rabbisacks.org** sitesini ziyaret edin.

@rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.